TÉMA 1: Értékekről szóló viták

Anyaggyűjtés

Iszlám államtudósok a középkorban

T 1/25 A mutaziliták véleménye: Létezik természetes erkölcsi törvény

"Egy cselekedet önmagában jó vagy rossz, és ezt a minősítést nem az isteni kinyilatkoztatáson keresztül kapja meg először, az már akkor is jó vagy rossz volt, mielőtt a kinyilatkoztatásra sor került, és az mindenhol jó vagy rossz, ott is, ahol fellépett a próféta, és ott is, ahol nem. Ez minden ember számára érvényes, függetlenül attól, hogy hallott-e valamit a kinyilatkoztatásról, vagy sem. Ezért egy jó és hasznos cselekedetet senki, még az Úr sem értékelhet át gonosszá és büntetendővé, vagy éppen fordítva. És mivel a jó önmagában is jó, és a gonosz önmagában is gonosz, valamint a jó és a rossz cselekedetek sem valamiféle isteni kinyilatkoztatás által nyerték el a minősítésüket, ugyanis az emberi értelemnek megvan az a képessége, hogy a jót és a rosszat kinyilatkoztatás nélkül is képes legyen egymástól megkülönböztetni." (KHOURY és mások: 1991. 218. pp.)

T 1/26 A mutaziliták három alapelve

"Az első alapelv megállapítja, hogy a megismerésnek ebből a világból kell kiindulnia. A másik, 'láthatatlan, metafizikai (érzékek feletti) világról' csak azon utalások alapján beszélhetünk, amelyeket ennek a 'látható' világnak a realitása alapján szerezhetünk.
A második alapelv azt mondja ki, hogy fajtól, bőrszíntől, vallástól, kultúrától és az általuk beszélt nyelvtől függetlenül minden ember rendelkezik a szükséges megismerő-képességgel és értelemmel. Csak azon képességükben különböznek egymástól, hogyan jutnak előbbre az elmélkedés által a szükséges ismeretek szintjétől a már megszerzett ismeretek szintjéig. Ezen elmélkedés folyamata vagy dedukcióból, vagy pedig indukcióból, tehát a bizonyítékok és utalások vizsgálatából áll.
Istent megismerni vallási kötelezettség. Isten megismerése az értelmes gondolkodás legfőbb célja is egyben. Isten értelemmel ruházta fel az embert, vagyis képessé tette őt a gondolkodásra azért, hogy az isteni kinyilatkoztatástól függetlenül is eljusson Isten valódi megismeréséig. Istent és főbb ismertetőjegyeit csak az elmélkedés és a megszerzett tudás segítségével ismerhetjük meg, nem pedig közvetlen vagy kinyilatkoztatott ismeretek által ...
A harmadik alapelv a közmegegyezés és a többségi vélemény elvetését javasolja, mivel azok nem lehetnek egyértelműen igazak. Például Mohamed próféta követői kezdetben csak egy kicsiny kisebbséget alkottak, ennek ellenére mégis az ő meggyőződésük igaz. A hagyományokból eredő tekintélyre való hivatkozás a hibák végtelen láncolatához vezet. Sem a többség véleményéből adódó tekintély, sem valamely más hagyományból adódó tekintély nem szavatolhatja a hagyományok követésének helyességét. (ABU SAID: 2003)

T 1/27 A kalifa feladatai al-Mávardi szerint

*"*1. *A kalifa köteles a vallást az eredeti elveknek megfelelően védelmezni, és megóvni azt, amit az ősapák egyöntetű véleménnyel szentté nyilvánítottak. Amennyiben egy újító lépne fel, vagy valaki, aki mindettől el akarna térni, az uralkodó köteles megértetni vele, hogy tévúton jár, az igazság követésére kell őt intenie, sőt adott esetben meg is kell büntetnie azért, hogy a közösség és annak rendje ne szenvedjen kárt.* 2. *Az uralkodónak el kell fogadtatnia a törvény előírásait a viszálykodó felekkel, hogy minden villongást elfojtson, és meg kell teremtenie a teljes jogbiztonságot.* 3. *A kalifának gondoskodnia kell a közbiztonságról az iszlám területeken azért, hogy az emberek a támadásoktól való félelem nélkül kereskedhessenek és folytathassák mesterségeiket.*

4. *A kalifának alkalmaznia kell a Koránban előírt büntetéseket a főbenjáró bűncselekmények esetén, ilyen például felségárulás is.* 5. *A határokat olyan módon kell megerősítenie és katonákkal ellátnia, hogy az ellenség támadásait bármikor vissza lehessen verni.* 6. *A kalifa felelősséggel tartozik a szent vallási háborúért (a dzsihádért).* 7. *Az uralkodónak gondoskodnia kell arról, hogy az isteni törvényekben lefektetett adókat és dézsmákat beszedjék; és mindennek erőszak alkalmazása nélkül kell megtörténnie.* 8. *Az állami bevételeknek a megfelelő időben a megfelelő kézbe kell eljutniuk.* 9. *A kalifának az arra alkalmas, megbízható és becsületes embereket kell megbíznia az állam közigazgatásának ellátásával.* 10. *Az uralkodónak magának kell figyelemmel kísérnie az állami ügyek menetét, és magának kell ellenőrzéseket folytatnia, vajon minden rendben van-e; az iszlám állam irányítása az ő kizárólagos felelőssége. Ezért sem szabad átadnia magát a mértéktelen élvezeteknek, miután az összes feladatkörét másra ruházta át. Mivel egyetlen személy soha nem lehet abban a helyzetben, hogy az iszlám állam irányításával járó sokrétű feladatkört önmaga lássa el, minden más állami tisztség a kalifa tekintélyéből és hivatásából vezethető le. Ennek megfelelően al-Mávardi felállította a kalifa alatt álló hivatali rangsort, amelynek az élén a vezír áll, majd őt követik az emírek, a bírók, a pénzügyekkel foglalkozó hivatalnokok, és így tovább."* (HEINE: 1996. 149. pp.)

T 1/28 Al-Ghazáli megkísérli igazolni a szultánok uralkodását

"Al-Ghazáli elmélete a világ metafizikai rendjén alapszik, de számára már nem a Medinában egykor fennálló korai iszlám közösség az ideális társadalom, és annak fennállását sem az imám és a saría szavatolja már. Az alábbi mondat 'Engedelmeskedjetek az Istennek és a prófétának, és mindazoknak közületek, akik hatalommal bírnak' jelentését úgy magyarázza, hogy engedelmességgel tartozunk Istennek, a profétának és az emíreknek, vagyis a világi uralkodóknak is. A szultánt isteni ragyogás veszi körül, és engedelmességgel tartozunk neki, mint Isten választottjának; de csak az lehet igazi szultán, aki igazságosan uralkodik. A vallást a királyság erősíti, a királyságot a hadsereg, a hadsereg pedig a gazdagság által lesz erősebb. A gazdagságot az biztosítja, ha az országnak elég lakosa van, és jól fejlődik; mindezt az igazságosság útján érhetjük el. Al-Ghazáli nagy súlyt fektet arra, hogy erős szultánra van szükség." (LAMBTON: 1983. 197. o.)

T 1/29 A gondolkodáson alapuló hittudomány nem való a köznek

"Ez az ellentmondás Ibn Rusd tanításaiban nagyon hasonlít arra, amit napjaink iszlám gondolkodóinak észérveken alapuló hitelméletében is megtalálhatunk. Ibn Rusd makacs követelése, hogy a filozófiai tudományokat nem lehet csak úgy odadobni a népnek, bezárta az ajtót a felvilágosodás előtt, és a tudást csak egy szűk elit kiváltságaként őrizte. A vallás és a filozófia között fennálló „féltestvéri viszonyról" alkotott elképzelése nem segített áthidalni a köznép és az elit között tátongó szakadékot. Al-Ghazáli írásai egészen a 19. századig uralták az iszlám közgondolkodást. Az Európából érkező kihívások csak a 19. században indították meg a viták sorozatát." (ABU SAID: 2003)

T 1/30 A korai iszlám közösség mintaul szolgálhat a jövőre nézve?

Ibn Taymiyya: *"Számára a korai iszlám közösség képviseli az ideális iszlám társadalmat, és az ennélfogva kötelező elvárást is jelent. Véleménye szerint feltétlenül szükség van a vallás és az állam közötti kapcsolatra. Állam nélkül aligha volna lehetőség arra, hogy a vallás normái érvényesüljenek, vallás nélkül viszont attól lehetne tartani, hogy a zsarnokság és az önkényeskedés kerekedne felül a társadalomban. Úgy véli, az állam legfontosabb feladata a jogbiztonságról való gondoskodás, valamint az, hogy 'a jót támogassa, és a rosszat megakadályozza'. Csak egy ilyen államban van arra lehetőség, hogy a természeténél fogva gyenge embert rá lehessen szoktatni az isteni törvények betartására. A saját korának valós politikai viszonyairól adott értékelése nem mentes személyes jellegű következtetésektől sem. Szerinte egy muzulmán ember csak Istennek és Mohamed prófétának tartozik engedelmességgel. A hívő emberek közösségének tagjaként minden egyes személynek megvan az a joga és kötelessége, hogy képességeinek megfelelően a hittestvéreit tanácsokkal*

lássa el, a helyes útra térítse, és mindent elkerüljön, ami gyengíthetné a muzulmánok közösségét. Eközben hivatkozhat a próféta kijelentésére is, mely szerint egy muzulmánnak őszintén és türelemmel kell a hittestvérét tanácsokkal segítenie. Tudomásul vette azt a tényt, hogy különböző iszlám államok léteznek. Az egységet inkább az iszlám közösségben keresi, és kevésbé valamiféle egységes formájában." (HEINE: 1996. 152. o.)

T 1/31 A világias hagyományok vége az iszlámban

"Az iszlám hagyományok követői által folytatott eretnek- és filozófusüldözéseket különösen az alábbi tényezők segítették: az arab-iszlám birodalom szétesésének folyamata, a mezőgazdasági jellegű életforma visszatérése, a birodalom területének kisebb földrajzi egységekre történő szétaprózódása. Az Abbászida dinasztia uralkodásának utolsó szakasza jelenti az arab kultúra virágkorának a végét. Az Ibn Khaldún által a 14. században írott Prolegomena című mű volt az utolsó, arab nyelven létrehozott, értékesebb társadalomfilozófiai alkotás. Az a tény, hogy Ibn Khaldún ebben a nagyszerű műben tulajdonképpen elhatárolódik a filozófiától, és kétségbe vonja művének filozofikus jellegét, egyértelmű jele az ebben a korban tapasztalható filozófusüldözéseknek. Az Ibn Khaldún által írt Prolegomena című alkotás, valamint az őt megelőző Avicenna és Averroes által létrehozott nagyszerű filozófiai művek jól szemléltetik, hogy az arab nyelv milyen mértékben vált alkalmassá a tudományos életre, és mennyire eltávolodott a Koránban használt régies, szent nyelvezettől.
Az Abbászida birodalom bukása, majd az ezután létrejövő kisállamok működése, és az ezt követő erőteljes iszlám uralom jelentették a világias hagyományok végét, és a régebbi társadalmi rend visszaállítását." (TIBI: 1991. 109. pp.)

Német nyelvből magyarra fordította: *Szigeti Imre*